

Contra abortus

Welke argumenten worden tegen de afschaffing van het verbod van abortus aangevoerd?

Ruut Veenhoven

Gepubliceerd in: 'Intermediair', 7e jaargang, nr.1 (1e deel) en 2 (2e deel), 8 & 15 januari 1971

De discussie rond abortus (waar in het artikel wordt gesproken van 'abortus' wordt steeds bedoeld op abortus provocatus: bewuste onderbreking van een zwangerschap) is sinds enige jaren goed op gang gekomen. Tastbare resultaten heeft die discussie nog nauwelijks opgeleverd. Voorlopig hebben de drukkerijen er nog het meeste baat bij gehad. Duizenden kilo's papier zijn bedrukt met beschouwingen vóór en tegen abortus. Soms onberedeneerd en emotioneel, soms beladen met wetenschappelijke pretenties. Het is moeilijk de stroom van publikaties bij te houden zelfs als men sterk geïnteresseerd is.

Waarom dan weer een publikatie? Om een inventarisatie te geven, een overzicht van de meest gangbare argumenten in de discussie.

In feite wordt die discussie over abortus op twee manieren gevoerd. Er vindt een ethisch debat plaats en een technisch debat. In het ethische debat staat het goed of kwaad van abortus centraal en in het technische de gevolgen van het al dan niet toestaan. Beide discussies hebben hun eigen spelregels en zullen de revue passeren.

In het eerste artikel wordt een overzicht gegeven van tien argumenten tegen afschaffing van het abortusverbod. Bij ieder van die argumenten wordt steeds aangetekend welke tegenargumenten daarop in de discussie door voorstanders van afschaffing van het verbod zijn aangevoerd. Door deze spiegeling van tegen en voor komt de problematiek helder naar voren.

In een tweede artikel, dat volgende week geplaatst wordt, zullen de tien voornaamste argumenten die vóór afschaffing van het abortusverbod worden aangevoerd, worden behandeld.

In het technische debat gelden de regels van de wetenschap. Men baseert zich op feiten en probeert door middel van de wetenschappelijke methode zo objectief mogelijk voorspellingen te doen.

Bij het ethische debat ligt dat anders. Het debat gaat daar niet over feiten, maar over waarden. Voornamelijk over de vraag welke waarde men primair moet stellen: het behoud van het leven of de kwaliteit ervan. De juistheid van die waarden laat zich moeilijk beredeneren. Het eindpunt in het ethisch debat is dan ook vaak dat men zich beroept op eigen subjectief rechtsgevoel, of op een openbaring.

Toch speelt de logica in het ethische debat wel een rol. Op twee manieren. Ten eerste waar getoetst wordt of de waarden waarop men zich beroept niet alleen als gelegenheids-argument naar voren worden gebracht maar ook consequent gehanteerd worden. Ten tweede waar gepoogd wordt te verklaren hoe het komt dat een tegenstander zozeer aan een bepaalde waarde vasthoudt, om zodoende tot de kern van de zaak door te dringen.

In de praktijk van het debat zijn de technische en ethische argumenten overigens vaak moeilijk uit elkaar te halen. Ik zal daarom maar niet proberen een strikte scheiding aan te brengen.

1. Abortus is moord en derhalve verwerpelijk

Dit argument berust op een uitgangspunt dat de nog ongebornen vrucht een mens is. Zij het een ongeboren mens. Die mens worden dezelfde rechten toegekend als alle andere mensen. Dus ook het recht op leven. Aan zijn medemens wordt de eis gesteld dit leven te respecteren. Zoals hij ook het leven van ieder ander medemens moet respecteren.

Tegen deze redenering zijn in de loop van de discussie twee soorten argumenten ingebracht. Ten eerste argumenten die de gelijkstelling van de ongeboren vrucht aan een mens in twijfel trekken, en daarmee de kwalificatie 'moord'. Ten tweede argumenten die bestrijden dat wat dan moord genoemd wordt altijd verwerpelijk is.

Over de vraag of de ongeboren vrucht al dan niet als een mens moet worden beschouwd loopt al enige eeuwen een uitzichtloze discussie. Uitzichtloos omdat het niet mogelijk is een scherpe grens te trekken. De vrucht maakt nu eenmaal een geleidelijke ontwikkeling door. Het begint als een brokje eiwit waarin genetische informatie die noodzakelijk is voor de vorming van een mens verpakt zit, en het groeit gedurende de zwangerschap uit tot een wezen met duidelijk menselijke kenmerken, zelfs met een zeker bewustzijn. Veel voorstanders van abortus trekken een grens bij drie maanden. Tegenstanders op het moment van de conceptie. De rooms-katholieke kerk ziet al tijdens de coïtus een mens ontstaan, zelfs vóór de eigenlijke bevruchting heeft plaats gevonden. Allemaal arbitraire grenzen. Een definitieve conclusie in deze discussie is niet mogelijk. Op den duur hoogstens een consensus.

Het tweede punt in de discussie is eigenlijk van wezenlijker belang. De vraag of aantasting van menselijk leven wel steeds verwerpelijk is. Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de waarde die men primair stelt: het behoud van het leven als zodanig of de kwaliteit van het bestaan.

Voorstanders van abortus stellen de kwaliteit van het bestaan primair. Tegenstanders het behoud ervan. Met de constatering van dit verschil in opvatting is de discussie vaak afgelopen. De opponenten plegen elkaar dan vriendelijk de hand te schudden en ieder huns weegs te gaan, met de prettige gedachte de ander in zijn overtuiging gerespecteerd te hebben.

Soms echter wordt er doorgestoten. Dan wordt er getoetst of de tegenstander zijn overtuiging wel consequent hanteert, en niet alleen van stal heeft gehaald om een onberedeneerde voor- of afkeer van abortus te rechtvaardigen. Voorstanders van abortus plegen hun tegenstanders dan voor de voeten te werpen dat zij in hun gedrag in feite vaak de kwaliteit van het bestaan laten prevaleren. Onder meer waar zij medewerking of stilzwijgende toestemming verlenen aan oorlogs-handelingen, verkeer, gevaarlijke sporten, kortom talloze handelingen die verbetering van de kwaliteit van het bestaan beogen maar steeds een min of meer voorspelbaar aantal mensenlevens eisen. Ook verwijten zij hun tegenstanders niet de morning-after-pil en het spiraaltje te willen verbieden, terwijl met deze middelen toch een bevrucht eitje ten gronde wordt gericht. Soms hebben voorstanders het wel erg gemakkelijk. De meest fervente tegenstanders van abortus zijn namelijk vaak vóór de doodstraf, vóór krachtig militair optreden en tegen hulp aan hongerende ontwikkelingslanden.

Tegenstanders van abortus van hun kant plegen aan het primaat van de kwaliteit van het bestaan consequenties te verbinden voor de houding ten aanzien van euthanasie. Daarover meer in het volgende punt.

Een enkele keer wordt in deze discussie nog verder doorgestoten. Dan wordt de

vraag gesteld naar de achtergronden van de gehanteerde waarden. Voorstanders stellen dan dat de idee van de absolute onaantastbaarheid van het leven in het algemeen dat van de ongeboren vrucht in het bijzonder eigenlijk berust op een langzaam gegroeid misverstand. Zij stellen het idee als een verzelfstandigd en disfunctioneel worden stuk van onze cultuur. Voor wat betreft abortus is de redenering dan als volgt: het verbod op abortus is in sommige culturen gegroeid uit de ervaring dat veel vrouwen er bij om het leven kwamen en de toendertijd geldende noodzaak voor voldoende nageslacht te zorgen. Als zodanig heeft het idee dat abortus verwerpelijk is een vaste plaats gekregen in die culturen, is het tot vast onderdeel van het socialisatiepakket geworden en is het overgenomen door belangrijke maatschappelijke instituties, waaronder de kerk, die op handhaving ervan toezagen. Daarmee werden echter voorwaarden voor verzelfstandiging van het idee geschapen. In het proces van cultuuroverdracht raakten de oorspronkelijke bedoelingen steeds meer op de achtergrond. Het werd van een praktische stelregel tot onberedeneerd taboe. De instituties kregen belang bij het handhaven van het idee. Zodoende is het idee zo vastgeroest geraakt dat het bij veranderende wensen (geboortebeperving) en omstandigheden (medische wetenschap) niet of slechts met grote moeite kan worden aangepast. Ten aanzien van het ontstaan van de idee van de onaantastbaarheid van het leven in het algemeen worden soortgelijke verklaringen aangevoerd. Plausibel, maar onbewijsbaar.

2. Als abortus wordt toegestaan wordt daarmee het beginsel van de onaantastbaarheid van het leven zozeer aangetast dat de deur wordt opengezet voor euthanasie, doodstraf en andere vormen van moord

Dit argument wordt zo nu en dan onderstreept met verwijzing naar Nazi-Duitsland. Even vaak echter wordt die verwijzing onrechtvaardig genoemd. Voorstanders van abortus betonen zich meestal zeer voorzichtig in hun standpunt over euthanasie, hoewel zelden principieel afwijzend. Zij stellen wel dat het euthanasieprobleem inderdaad op één lijn ligt met dat van abortus, maar dat er bij het euthanasieprobleem nog enige moeilijkheden extra bij komen waardoor het maken van een eenduidige keuze moeilijker wordt.

Wat betreft de invloed van abortus op de eerbied voor het leven op andere terreinen is de discussie blijven steken in een 'nietes-welles'. Geen van de partijen kan zich beroepen op duidelijke onderzoeksresultaten terzake.

3. Toestaan van abortus zal tot gevolg hebben dat mensen zich kunnen onttrekken aan de gevolgen van onverantwoord seksueel handelen en zal als zodanig een algemene vermindering van het verantwoordelijkheidsgevoel met zich meebrengen

Voor deze voorspelling geldt hetzelfde als voor de vorige. Geen van de partijen kan zich beroepen op duidelijke feiten. Het is nooit aangetoond dat mensen in landen waar abortus is toegestaan minder bedacht zijn op de gevolgen van hun handelen in het algemeen, dan in landen waar abortus verboden is. Het tegendeel evenmin. Echter ook los van de feitelijke juistheid ervan is het argument onderwerp van discussie.

Voorstanders stellen dat onze maatschappij tal van voorzieningen kent om mensen te behoeden voor gedrag dat men onverantwoord zou kunnen noemen. Voorzieningen die algemene erkenning genieten. Onder meer de verplichte ziektekosten-verzekering. De grondgedachte van die voorzieningen is dat veel mensen nu eenmaal niet altijd strikt verantwoord kunnen handelen. Dat het aanleren van verantwoordelijkheidsgevoel aan die

mensen maar in beperkte mate mogelijk is en hoge kosten vergt; zeker als men de praktijk als leermeester neemt. Kortom: dat het maar beter is om voorzieningen te scheppen waarmee die mensen zowel als hun omgeving veel leed bespaard kan worden.

4. Toestaan van abortus zal tot gevolg hebben dat de mensen slordiger met anti-conceptie zullen omgaan, zozeer zelfs, dat het gevaar bestaat dat abortus voor de anti-conceptie in de plaats zal komen

Ter staving van dit argument kan Treffers¹ worden aangehaald, die constateerde dat in Hongarije na afschaffing van het abortusverbod de anti-conceptie verminderde. Hij meent hier met een algemene tendens te doen te hebben. Deze stelling heeft geleid tot een aparte discussie.

Zijn voorspelling dat afschaffing van het abortusverbod een algemene verschuiving van anti-conceptie naar abortus zou veroorzaken is daarin sterk aangevochten. Zij wordt bestreden op grond van het feit dat in de periode waaraan hij zijn cijfers ontleent in Hongarije nauwelijks voorbehoedsmiddelen verkrijgbaar waren.² Tegenover zijn cijfers worden cijfers uit Japan gesteld, waar ten tijde van de afschaffing van het abortusverbod wel goede mogelijkheden voor anti-conceptie aanwezig waren, en waar de anti-conceptie zelfs bleek toe te nemen.

Hoewel het debat over deze kwestie nog niet geheel is afgesloten lijkt toch de voorlopige conclusie gerechtvaardigd dat het vrijgeven van abortus niet noodzakelijkerwijs tot vermindering van de anti-conceptie leidt mits goede mogelijkheden daartoe aanwezig zijn.

5. Toestaan van abortus zal tot gevolg hebben dat de laatste rem op losbandig seksueel gedrag zal wegvallen, hetgeen behalve dat dit op zich al onwenselijk is, bovendien nog een gevaar vormt voor de monogame gezinsstructuur waarop onze maatschappij rust

Dit is het zogenaamde ‘zedes-veral argument’. Een belangrijk argument in de discussie. Het vormde in 1886 een van de belangrijkste overwegingen om het abortusverbod af te kondigen. Het argument speelt ook nu nog een belangrijke rol, al wordt het niet neer zo vaak hardop uitgesproken. Indertijd heeft het ook een belangrijke rol in de discussie over de toelaatbaarheid van anti-conceptie gespeeld. Kern van dit argument is dat de abortus als een seksueel probleem gezien wordt. Het wordt gezien in het verlengde van buitenechtelijk geslachtsverkeer en op grond van die associatie afgewezen.³

Door voorstanders wordt die koppeling nadrukkelijk afgewezen. Zij stellen dat abortus niet meer met ontucht te maken heeft dan de gewoon uitgedragen zwangerschap. Er wordt dan verwezen naar onderzoeken waaruit blijkt dat vrouwen die van de legale of illegale mogelijkheden voor abortus gebruik hebben gemaakt niet lichtzinniger hebben geleefd,⁴ voor een groot deel zelfs afwijzender staan tegenover de seksualiteit dan de gemiddelde mens,⁵ voor het overgrote deel gehuwd zijn en één of meer kinderen hebben, voor het merendeel ook boven de dertig jaar oud zijn,⁶ en dat die huwelijken er na abortus eerder op vooruitgaan dan omgekeerd. Voorkomen van schande blijkt ook een weinig voorkomend motief voor abortus. In de overgrote meerderheid is het ongewenste kind door de wettige echtgenoot verwekt.⁷

Ook de voorspelling dat opheffing van het abortusverbod tot andere patronen van seksueel gedrag zal leiden wordt aangevochten. Nog afgezien van de vraag of dat

toekomstperspectief wel zo onaantrekkelijk is zijn er gewoon geen feiten om deze voorspelling te staven. Het is nooit aangetoond dat in landen waar de abortus vrij is andere seksuele gedragspatronen zijn opgetreden. Ook wordt aangetekend dat deze voorspelling berust op een overschatting van de invloed van verandering van de abortuswet op het seksuele gedrag. Het is duidelijk dat dit gedrag goeddeels zijn vorm krijgt in het socialisatieproces, en dat de invloed van rechtsregels erop uiterst gering is. Soortgelijke opmerkingen worden gemaakt naar aanleiding van de voorspelling dat verandering van seksuele gedragspatronen onze maatschappij in haar fundamenteën zal aantasten. Ook dit berust op een simplistische voorstelling van de factoren die hierop van invloed zijn.

6. Abortus gaat in tegen het moederinstinct. Vrouwen die abortus hebben gehad lijden dan ook vaak aan ernstige schuldgevoelens of vertonen andere tekenen van psychische, ontwrichting. Vrouwen aan wie abortus geweigerd is betonen zich daarentegen achteraf vaak erg gelukkig met hun kind

Dit argument is aanleiding geweest tot veel onderzoek.⁸ De resultaten van dat onderzoek zijn enigszins tegenstrijdig. De algemene trend is echter dat bij een minderheid van de onderzochte vrouwen inderdaad psychische moeilijkheden worden geconstateerd.

Voorstanders bestrijden echter dat deze bevinding als argument tegen abortus mag worden gehanteerd. Zij voeren daarvoor de volgende argumenten aan: ten eerste zijn voornamelijk vrouwen onderzocht bij wie een medische, psychiatrische of sociale indicatie tot abortus aanwezig was. Allemaal moeilijke gevallen dus, waarvan te verwachten valt dat zij ook na de abortus van de nodige problemen blijf zullen geven. Ten tweede wordt aangevoerd dat de hele selectieprocedure die aan de abortus vooraf gaat op zich al traumatiserend kan werken. Ten derde wordt gesteld dat de schuldgevoelens waarvan sprake is niet zonder meer mogen worden toegeschreven aan gekwetstheid van het moederinstinct.

Dat het meer voor de hand ligt om die schuldgevoelens te verklaren uit druk van een omgeving die abortus niet accepteert. Op goede gronden kan zelfs betwijfeld worden of het ten tonele gevoerde moederinstinct überhaupt wel bestaat. Wat dat betreft wordt dan verwezen naar onderzoek in een groot aantal niet-westerse maatschappijen waar abortus algemeen aanvaard is en op grote schaal wordt toegepast, zonder dat dit merkbare schuldgevoelens met zich meebrengt.⁹ Ten vierde wordt erop gewezen dat de psychische problemen waarvan vrouwen na abortus blijf geven niet groter blijken dan die van vrouwen die normaal een kind hebben gekregen.¹⁰

Tenslotte stellen voorstanders dat het er in feite niet om gaat of die vrouwen al dan niet psychische stoornissen vertonen, maar om de vraag of die stoornissen meer voorkomen bij vrouwen die wel een abortus hebben gehad dan bij vrouwen wie een verzoek daartoe niet is toegestaan. Zij stellen dat het voor de hand ligt dat de laatsten er uiteindelijk het slechtst aan toe zullen zijn. Wat dit betreft kunnen zij wijzen op de resultaten van onderzoek onder vrouwen wier verzoek om abortus was afgewezen. Slechts 23% van die vrouwen bleek zich zonder moeilijkheden aan de daardoor geschapen situatie te hebben kunnen aanpassen; 24% vertoonde echter nog jaren later ernstige psychische moeilijkheden, zozeer zelfs dat een groot aantal van hen onder behandeling moest worden gesteld.¹¹

Dan nog het argument dat vrouwen achteraf vaak blij zijn dat hun verzoek om abortus is afgewezen. Artsen ontleen dit argument vaak aan hun praktijkervaring. Ook dit argument is onderwerp geweest van onderzoek.¹²

Resultaat van dat onderzoek is dat inderdaad sommige vrouwen zeggen achteraf blij te zijn dat hun verzoek is afgewezen en zij het kind hebben gekregen. Een meerderheid verklaart althans zich redelijk gelukkig te voelen met de situatie. Voorstanders tekenen echter aan dat uit deze resultaten niet mag worden afgeleid dat die vrouwen minder gelukkig zouden zijn geweest als hun verzoek wel was toegestaan. Zij verklaren de betoonde blijheid eerder uit aanpassing aan een onvermijdelijke situatie en druk uit de omgeving. Het laatste zelfs in sterke mate als de vrouw staat tegenover de arts die haar verzoek om abortus geweigerd heeft.

7. Toestaan van abortus zal tot gevolg hebben dat vrouwen die eigenlijk een kind willen hebben door hun omgeving geprest worden tot abortus

Dit argument wordt vaak toegelicht met gevallen van meisjes die kort na een abortus weer zwanger raakten, omdat zij bewust of onbewust toch een kind wilden. Door voorstanders van abortus wordt dit probleem over het algemeen niet ontkend. Zij plegen er echter bij aan te tekenen dat dit probleem zich voordoet bij alles wat niet verboden is. Ook bij het krijgen van kinderen. Het komt bijvoorbeeld ook voor dat vrouwen eigenlijk liever geen kind willen, maar omdat zij niet gezien willen worden als onvruchtbaar of onvrouwelijk er toch één nemen. Voorstanders menen bovendien dat het probleem grotendeels ondervangen kan worden door een deskundige controle op de echtheid van de wens. Voor zover een en ander onderwerp van onderzoek is geweest blijkt het overigens weinig voor te komen dat vrouwen wel vragen om abortus maar eigenlijk onbewust wensen dat het verzoek afgewezen wordt.¹³

8. Toestaan van abortus zal tot gevolg hebben dat de ziekenhuizen zozeer overbelast raken dat de normale medische zorg in gevaar komt

Tegenstanders van abortus plegen in dit verband te wijzen op de hoge abortuscijfers in het buitenland en op de eveneens hoge schattingen voor eigen land. Voorstanders stellen daar tegenover dat daarmee echter niet is gezegd dat de medici het daardoor ook drukker krijgen. Wat er aan abortus bijkomt gaat er af aan bevallingen met alle voor- en nabehandelingen en aan de behandeling van de gevolgen van illegale abortus. Bovendien zal huns inziens met afschaffing van het verbod op abortus de veel te tijdsintensieve selectieprocedure verdwijnen. Verder wijzen voorstanders natuurlijk ook op de besparingen die voortvloeien uit de vermindering van de bevolkingsgroei die naar verwachting zal volgen op de afschaffing van het abortusverbod. Zij voorspellen dan ook dat opheffing van het abortusverbod uiteindelijk het medisch apparaat eerder zal ontlasten dan belasten. Op korte termijn voorzien veel voorstanders echter ook overgangsmoeilijkheden.

9. Afbreken van zwangerschap is gevaarlijker dan het uitdragen van zwangerschap. Afschaffing van het abortusverbod brengt als zodanig een gevaar voor de volksgezondheid met zich mee

Veel tegenstanders stellen dat bij abortus meer doden vallen en ook meer niet-dodelijke complicaties optreden dan bij bevalling gemiddeld het geval is. Veel voorstanders van wetswijziging beweren precies het omgekeerde.

Beide partijen beroepen zich op wetenschappelijk onderzoek. Dat kan ook makkelijk, want de resultaten van het tot nog toe verricht onderzoek naar de somatische

gevolgen van abortus spreken elkaar sterk tegen. Een ieder kan dus dat onderzoek kiezen dat het best in zijn straatje past.

Willen we nagaan waar de waarheid ergens ligt dan is het goed eerst na te gaan hoe het komt dat de beschikbare onderzoeksresultaten elkaar zozeer tegenspreken. Er zijn verschillende factoren die die tegenspraak kunnen verklaren: ten eerste is dat het feit dat de kwaliteit van de medische zorg naar land en zelfs naar hospitaal verschilt. Ten tweede het feit dat de methode van zwangerschapsonderbreking verschilt naar plaats en tijd en dat de ene methode minder risico's met zich meebrengt dan de andere. Tenslotte verschilt de oorspronkelijke gezondheidstoestand van de vrouwen die bij de onderzoeken betrokken waren.

Bij deze laatste factor wil ik iets langer stilstaan. In landen waar abortus alleen op medische indicatie is toegestaan zal de gemiddelde gezondheidstoestand van de vrouwen die voor abortus in aanmerking komen natuurlijk slechter zijn dan in landen waar geen beperkende indicaties gelden, maar abortus op verzoek mogelijk is. De slechte gezondheidstoestand vóór de abortus is dan juist reden tot de ingreep. Het ligt voor de hand dat mortaliteit en morbiditeit van abortus in die landen ook hoger liggen.

Willen wij een uitspraak doen over het gevaar van abortus dan zullen wij ons moeten baseren op cijfers waarin ongezonde vrouwen niet oververtegenwoordigd zijn. We kunnen ons daartoe het best baseren op de cijfers uit die landen waar abortus op ruime schaal is toegestaan en waar ook veel abortussen plaatsvinden. Als zodanig kunnen genoemd worden: Joegoslavië, Tsjecho-Slowakije, Hongarije en Japan. De sterfte na abortus in deze landen varieert van 4,5 tot 0,6 er honderdduizend.¹⁴ Zeer laag, vergeleken met een moederlijke sterfte van 19 per honderdduizend in Nederland.

Ook de kans op niet-dodelijke complicaties lijkt gering. Een follow-up onderzoek in Japan toonde aan dat na abortus geen grotere complicaties optreden bij volgende bevallingen, dat geen grotere onregelmatigheden in de menstruatie optreden en dat de steriliteit kleiner blijft dan een half procent, hetgeen niet hoger is dan de kans op steriliteit na bevalling.¹⁵

Deze resultaten spreken des te sterker als men bedenkt dat de abortussen waarop de hier genoemde onderzoeken gebaseerd zijn goeddeels werden uitgevoerd volgens de klassieke methode van de curettage. Inmiddels komen andere methoden in zwang: suctie en saline. Het risico bij deze methoden blijkt aanmerkelijk lager te zijn.¹⁶

Samenvattend kan worden gesteld dat het hier behandelde argument geen steun vindt in cijfers waarin zieke vrouwen niet oververtegenwoordigd zijn. Uit die cijfers blijkt eerder het omgekeerde. Reden waarom we dit argument in omgekeerde vorm ook zullen terugvinden bij de argumenten van de voorstanders van afschaffing van het abortusverbod die in een volgend artikel behandeld zullen worden.

10. Schrappen van het abortusverbod is niet nodig omdat de problemen ook met andere middelen dan abortus kunnen worden opgelost

Door tegenstanders worden regelmatig middelen aanbevolen om de abortus overbodig te maken. Als zodanig worden het meest genoemd: 1 verbetering van de anti-conceptie, 2 adoptie en 3 maatschappijverandering. We zullen deze aanbevelingen ieder apart onder de loupe nemen.

1 verbetering van de anti-conceptie.

Tegenstanders stellen dat als iedereen goed gebruik maakt van voorbehoedsmiddelen er

geen ongewenste kinderen zullen komen, derhalve niemand behoefte zal hebben aan abortus en er daarom ook geen reden meer aanwezig is om zich druk te maken over afschaffing van het verbod daarvan. Voorstanders plegen bij dit argument stevast aan te tekenen dat ook zij grote voorstanders van de anti-conceptie zijn. Het argument als zodanig verwerpen zij echter, en wel met de volgende argumenten:

Ten eerste bieden voorbehoedsmiddelen geen honderd procent zekerheid. Ten tweede zijn aan de mogelijkheden voor verspreiding van en voorlichting over voorbehoedsmiddelen zoveel praktische grenzen dat de voorziening hiervan ook nooit honderd procent kan zijn.

Ten derde zijn mensen nu eenmaal niet onfeilbaar en kunnen zij fouten maken bij toepassing van anti-conceptie; in het bijzonder mensen met bepaalde psychische en sociale kenmerken.¹⁷

Ten vierde is het op het moment van de coïtus niet altijd duidelijk of een zwangerschap wel gewenst zal zijn. De vrouw kan een ziekte krijgen die schadelijk is voor de vrucht. Een relatie kan verbroken worden. En tenslotte: verbreiden van anti-conceptie is meer dan het vrijmaken van de verkoop van middelen. Er moet ook een positieve attitude ten aanzien van de geboortebeperking gekweekt worden. Verschillende onderzoeken tonen aan dat zonder die attitude van de anti-conceptie weinig terecht komt. Vestiging van die attitude door middel van propaganda en voorlichting heeft echter als onbedoeld gevolg dat zwangerschappen minder als een gegevenheid ervaren worden en daarom de zwangerschappen die voortvloeien uit de foutenmarge van de anti-conceptie in sterkere mate als ongewenst ervaren zullen worden.¹⁸

Kortom: voorstanders betogen dat door verbreiding van de anti-conceptie het aantal abortussen wel sterk verminderd kan worden maar dat hiermee abortus toch nooit geheel overbodig gemaakt zal kunnen worden.

2 verbetering van de mogelijkheden voor het afstaan van ongewenste kinderen.

Ook deze oplossing wordt door de voorstanders van abortus niet als een volwaardig alternatief gezien. Zij wijzen er op dat hoewel er momenteel een grote vraag naar adoptie-baby's bestaat er op den duur toch onvoldoende plaatsingsmogelijkheden zullen zijn om alle ongewenste kinderen te kunnen onderbrengen. Als gevolg daarvan zullen bij massaal afstaan van ongewenste kinderen veel kinderen moeten opgroeien in gestichten, waarvan de bezwaren overbekend zijn.

Zij vrezen ook dat van de mogelijkheden tot het afstaan van kinderen nooit op grote schaal gebruik zal worden gemaakt. En wel om de volgende redenen: *ten eerste* omdat het afstaan van een kind voor veel vrouwen een traumatische ervaring blijkt.¹⁹ Veel on-aangenamer dan een abortus. Na negen maanden en een bevalling wordt een vrouw zich sterk bewust van het kind. *Ten tweede* omdat de acceptatie van het kind het grootst blijkt, als het kind geboren is,²⁰ dus op het moment dat het zou moeten worden afgestaan. Dit zal er toe leiden dat veel vrouwen besluiten het kind toch niet af te staan en dat als de acceptatie later weer daalt de mogelijkheden voor adoptie sterk verminderd zijn. *Ten derde* omdat de vrouw die een kind afstaat te kampen krijgt met openlijke of bedekte afkeuring uit haar omgeving; vooral de gehuwde vrouwen die al enige kinderen hebben. En dat zijn juist de vrouwen voor wie de problematiek van de ongewenste zwangerschap het sterkst spreekt.

3 zodanige verandering van de maatschappij dat het grootbrengen van kinderen minder problematisch wordt.

In het kader hiervan worden door de tegenstanders van abortus allerlei nuttige maatregelen aanbevolen: verandering van de houding jegens de ongehuwde moeder, betere financiële

voorzieningen voor mensen die kinderen grootbrengen, meer crèches enz. Aanbevelingen die ook door de voorstanders van harte onderschreven worden. Het punt is ook hier echter weer dat de voorstanders niet geloven dat de abortus hiermee werkelijk geheel overbodig gemaakt zal kunnen worden. Misschien ook niet geloven dat er meer zal gebeuren dan sinds 1886 gebeurd is. Zij menen dat hoe dan ook er altijd wel vrouwen zullen zijn die een zwangerschap als ongewenst ervaren en dat, hoe de toekomst er ook uit mag komen te zien momenteel in ieder geval de mogelijkheden ontbreken om op redelijke termijn die veranderingen te realiseren.

In een volgend artikel zal ik een overzicht geven van de argumenten van de voorstanders van afschaffing van het abortusverbod en van hetgeen tegenstanders daar tegenoverstellen.

Noten

- 1 Treffers, P.E., *Abortus Provocatus en Anti conceptie*, Haarlem 1965.
- 2 Zie o.a. Van Hasselt, R., *Abortus Provocatus; een nieuwe tijd vraagt een nieuwe visie*, in: *Intermediair*, vo. 6 nr. 11 blz. 1-5, 1970.
- 3 Johanna Fortuin. *Abortus Provocatus; een groot probleem maar geen sexueel*, in; *Is er een sexuele revolutie ? Rotterdam 1970*.
- 4 Zetterberg, H. in: *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid 1970*. vol. 25., nr. 3, blz. 125-132.
Kinsey, E. in: Calderone, M.S. e.d. *Abortion in the USA*, London, 1968, blz. 157.
- 5 Treffers, o.c.
- 6 Zie o.a. Treffers o.c. Calderone, o.c. blz. 61. Forsman, H. en Thuwe, I. *One hundred and twenty children born after application for therapeutic abortion refused*. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 1966, vol. 42, nr. 1, blz. 77-88.
Kleegman, *Planned Parenthood, Its Inference on Public Health and Family Welfare*. In: Rosen, ed. *Therapeutic Abortion: Medical Psychiatric Legal, Antropological and Religious Considerations*. 1954 blz. 254-256.
- 7 Heiss, H. *Die Künstliche Schwangerschaftsunterbrechung und der Kriminelle Abort*, Stuttgart, 1967.
- 8 Zie o.a. *Rapport van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie, afdeling Psychiatrie*, Utrecht 1969.
Abortus Provocatus. Literatuurrapport nr. 1. Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO), Zeist 1970, blz. 16-17.
- 9 Devereux, C. *A study of abortion in primitive societies*. New York, 1955.
- 10 Kummer, J. W. *Post-abortion psychiatric illness a myth*. *American Journal of Psychiatry*, 1963, vo. 10, blz. 980-983.
- 11 Höök, K. *Refused Abortion: a follow-up study of 249 women whose applications were refused by the National Board of Health in Sweden*. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 1963, vo. 168.
- 12 Hoffmeyer, e.a. *Arbortion, sterilisation and contra-ception: experience with the mothers aid in Denmark* in: *Journal of Sexresearch*, 1967. vol. 3 nr. 1 blz. 1-23.
Höök, o.c.
- 13 Höök, o.c.
- 14 Peel, J. en Potts, M. *Textbook of contra-ception practice*. Cambridge 1969.
- 15 Hayashi, M. en Momose, K. *Reports of studies conducted bij the subcommittee on the study of induced abortion*, in: *Harmful effects of induced abortion* blz. 36, Tokyo 1966.
- 16 Jurukovski, J. N. *Complications following legal abortion*. *Proe. Roy. Soc. Med.* vol 62 1969 blz. 32.
- 17 Zie o.a. Treffers, o.c. Hardin G. *History and Future of Birth Control*, in: *Perspectives In Biology and Medicine* 1966, vol. 10, nr. 1. blz. 1-18
- 18 Veenhoven, R. *Abortus in de politiek* in: *Socialisme en Democratie*. 1968, vol. 25, nr. 10, blz. 544-551.
- 19 Damstra-Wijminga, S. M. I. *Abortus Provocatus: een enquête onder daarbij betrokken vrouwen* in: *Medisch Contact* 1969, vol. 24, nr. 38 blz. 911-914.
- 20 Binder, H. *Die Uneheliche Mutterschaft*, Bern 1941.

Pro abortus

Tien argumenten vóór afschaffing van het verbod van abortus

In een vorig artikel (Intermediair 1) is een overzicht gegeven van tien argumenten tegen afschaffing van het abortusverbod. Bij ieder van die argumenten is steeds aangetekend welke tegenargumenten daarop in de discussie zijn aangevoerd. In dit artikel komen de tien voornaamste argumenten die voor afschaffing van het verbod worden aangevoerd ter sprake. Met de behandeling van deze argumenten is men sneller klaar. Niet omdat er minder argumenten zijn, maar omdat die argumenten minder worden tegengesproken. De argumenten vóór afschaffing van het abortusverbod kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën: Ten eerste de argumenten die wijzen op ongewenste bijverschijnselen van het huidige verbod (argumenten 1 t/m 7). Ten tweede de argumenten die voor geboorteregeling in het algemeen pleiten en die ook een grote rol hebben gespeeld in de discussie over de anti-conceptie (argumenten 8 t m 10).

1. Door afschaffing van het abortusverbod zal de illegale abortus vermin-deren

Ondanks het wettelijk verbod vindt toch abortus op grote schaal plaats. Een deel van die abortussen wordt opgewekt door medici, vaak met beperkte middelen, een deel door niet-medisch geschoolde aborteurs en een deel door de vrouwen zelf. Over de onwenselijkheid van deze praktijken zijn de partijen het roerend eens. Het betekent een gevaar voor de volksgezondheid, een bron van uitbuiting en chantage en het schaadt het respect voor de wet. Verschil van mening bestaat slechts over de omvang van het verschijnsel en over de invloed van afschaffing van het abortusverbod daarop.

Wat betreft de omvang: de schattingen lopen uiteen van 5 000 tot 80 000 per jaar in Nederland.¹ Er zijn geen onderzoeksgegevens beschikbaar die een exacter schatting mogelijk maken.

Over de invloed van de afschaffing van het verbod op de illegale abortus is meer bekend. Treffers² verdedigt in zijn proefschrift de stelling dat de afschaffing van het abortusverbod niet leidt tot een vermindering van het aantal abortussen door niet-medisch geschoolden. Deze conclusie is bestreden. Uit recenter onderzoek komen ook andere conclusies naar voren. Weliswaar blijken de duistere praktijken van knoeiers niet geheel te verdwijnen, maar zij nemen in aantal toch sterk af.³

2. Door afschaffing van het abortusverbod zal de sterfte onder zwangere vrouwen dalen

Het sterftcijfer wordt door afschaffing van het abortusverbod op twee manieren gedrukt: ten eerste door vermindering van de medisch niet verantwoorde illegale abortus. Ten tweede door vermindering van het aantal bevallingen met de daaraan nog steeds verbonden risico's. Bij medisch verantwoorde abortus blijkt de kans op dodelijke complicaties zes maal zo klein te zijn als bij bevallingen.⁴ Zelfs bij illegale abortus blijkt die kans kleiner te zijn.⁵

Zoals in het vorige artikel al gezegd stellen tegenstanders vaak dat de mortaliteit van abortus hoger ligt dan die van bevalling. Ik heb toen gesteld dat die stelling alleen steun vindt in onderzoek op populaties waarin zieke vrouwen oververtegenwoordigd waren.

3. Door afschaffing van het abortusverbod zullen de momenteel gebruikte selectieprocedures goeddeels verdwijnen en daarmee een groot aantal misstanden

Aan dit argument is een groot deel van het rapport van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie gewijd.⁶ Er worden twee hoofdbezwaren tegen de huidige praktijk aangevoerd. Een bezwaar tegen de normen die gehanteerd worden en bezwaar tegen de procedure die aan de beslissing vooraf gaat.

Wat betreft de normen: de norm van het momenteel geldende recht is dat abortus slechts is toegestaan indien de geestelijke en/of lichamelijke gezondheid van de vrouw bij voortzetting van de zwangerschap ernstig bedreigd wordt. Het 'nee-tenzij' principe. Abortus is verboden behalve als er een medische indicatie is. Daarover moet door medici geoordeeld worden. Deze norm is even rekbaar als elastiek.

Het is voor de arts vrijwel onmogelijk om te bepalen waar de grenzen liggen. Dit geldt ook voor verschillende in teamverband samenwerkende artsen. Het gevolg hiervan is dat de beslissingen over het al dan niet toestaan van verzoeken om abortus in sterke mate bepaald worden door de persoonlijke levensovertuiging van de medicus.

Deze situatie wordt om verschillende redenen onwenselijk geacht.

Ten eerste omdat de medicus hiermee een verstrekkende beslissingsbevoegdheid krijgt toegeschoven op een terrein waarop hij in feite noch bevoegd noch deskundig is. Ten tweede omdat hiermee de levensovertuiging van de arts een zwaarder gewicht in de schaal legt dan die van anderen, waaronder in de eerste plaats de vrouw. En ten derde omdat deze situatie dwingt tot het verpakken van ethische oordelen in medische termen wat tot gevolg heeft gehad dat het abortusprobleem lange tijd als een medisch probleem is gezien in plaats van een ethisch-politiek probleem, hetgeen de oplossing ervan heeft belemmerd. Dan de procedure. Aan een beslissing over een verzoek om abortus gaan vaak lange gesprekken vooraf. Soms met één medicus, soms met een heel team van medici en andere deskundigen. In die gesprekken moet de vrouw waar weten te maken dat haar geval ernstig genoeg is om binnen de beperkte mogelijkheden die het recht haar biedt voor behandeling in aanmerking te komen. Die gesprekken krijgen vaak het karakter van verhoren. Tegenover soms wel vier verschillende autoriteiten na elkaar moet de vrouw omstandig uitleggen hoe het allemaal nu wel zo ver gekomen is en wat alle achtergronden zijn die de zwangerschap zo onwenselijk maken. Zij verkeert daarbij in een volstrekt afhan-kelijke en onzekere positie. De ernst van de ingreep wordt tijdens die gesprekken vaak zwaar aangedikt. Een soort zelfbescherming van de medicus die zich geconfronteerd ziet met eigen waardenconflict en die bovendien vreest te veel toeloop te krijgen als hij een soepele houding aanneemt. Voor de vrouw heeft dit gemakkelijk tot gevolg dat allerlei schuldgevoelens gemobiliseerd worden.

Voorstanders stellen dat deze procedures in het merendeel van de gevallen overbodig zijn. Slechts voor de relatief spaarzame gevallen dat er achter het verzoek om abortus een bijzondere psychiatrische of sociale problematiek schuil gaat achten zij langere gesprekken met deskundigen nuttig. De tijd en energie die hoog gekwalificeerde krachten aan deze procedures besteden zien zij voor het merendeel van de gevallen als verspilling.

Over het ontstaan van deze, door geen enkele wet voorgeschreven procedures wordt opgemerkt dat zij eerder ontstaan zijn uit het belang van de medici dan uit dat van de vrouwen. Met het ritueel van medisch-psychiatrisch onderzoek beschermen de artsen zich tegen mogelijke vragen van zijde van de justitie. Bovendien biedt het sommigen van hen de mogelijkheid zich aan een herziening van hun opvattingen te onttrekken omdat zij door middel van een medische toverformule bij behoud van hun traditionele opvattingen over abortus toch de meest schrijnende gevallen uit de wereld kunnen helpen.

4. Door afschaffing van het abortusverbod zal de bestaande ongelijkheid in de mogelijkheden om ongewenste zwangerschappen te laten onderbreken verdwijnen

Niet iedere vrouw heeft momenteel een even grote kans om een ongewenste zwangerschap te laten beëindigen. Intelligentere vrouwen hebben vaak een grotere kans om door de selectieprocedures te rollen. Wie in de gaten heeft wat de normen zijn, en wat de beslissende arts graag wil horen kan zich daar gemakkelijk naar richten.

Verder speelt ook het inkomen een rol. Als men geld heeft is het makkelijker om naar het buitenland te gaan of in eigen land een enigszins verantwoorde illegale behandeling te krijgen. Ongewenste kinderen zijn dan ook oververtegenwoordigd in de lagere sociale strata. Dat betekent dat het abortusverbod in de praktijk het sterkst drukt op de minst bevoorrechte groepen in onze maatschappij. Groepen waarin de mogelijkheden voor een goede opvoeding toch al in mindere mate aanwezig zijn.

Tenslotte komt een grote ongelijkheid voort uit de willekeur die met het feitelijke delegeren van de beslissing aan de arts in hun opvattingen over de toelaatbaarheid geïntroduceerd is. Artsen verschillen nogal in hun opvattingen over de toelaatbaarheid van abortus,⁷ en wie zo gelukkig is een ruimdenkend arts te hebben maakt daardoor meer kans dan anderen.

5. Afschaffing van het abortusverbod zal tot gevolg hebben dat de frustratie vrouwen zowel als artsen zullen afnemen

Officiële afschaffing van het verbod acceptatie van abortus in de hand werken. Daarmee is een van de belangrijkste bronnen weggenomen van de schuldgevoelens bij vrouwen en artsen die de hulpverlening ook bij legale behandeling belemmeren.

6. Door afschaffing van het abortusverbod is in ieder geval ook hulpverlening mogelijk in een aantal bijzondere en wel zeer schrijnende gevallen die bij het momenteel geldende recht niet geholpen kunnen worden

Drie soorten gevallen kunnen in dit verband genoemd worden:

Ten eerste: gevallen waar de geboorte van een kind onoverkomelijke maatschappelijke consequenties voor de vrouw zou hebben of waar de sociale situatie dermate moeilijk is dat het behoorlijk grootbrengen van het kind vrijwel onmogelijk is. Deze gevallen worden aangeduid als 'sociale indicaties'.

Ten tweede: gevallen waar een duidelijke kans bestaat dat het kind mismaakt ter wereld zal komen, bijvoorbeeld als de moeder tijdens de zwangerschap bepaalde ziektes heeft gehad. Men spreekt hier van 'eugenetische indicaties'.

Ten derde: gevallen waarin strikt vasthouden aan het primaat van het leven al te ernstige conflicten met andere opvattingen zouden geven; de zogenaamde 'ethische indicaties'. Men verwijst in dit verband vaak naar gevallen waar zwangerschap is ontstaan uit verkrachting of incest. Ook wel naar gevallen waar zeer jonge meisjes zwanger raken. Strikt genomen kunnen zelfs dergelijke ernstige gevallen momenteel niet behandeld worden. Zoals gezegd erkent het recht slechts de medische indicatie; gevallen waar voortzetting van

de zwangerschap een ernstige bedreiging voor de geestelijke en/of lichamelijke gezondheid van de vrouw met zich meebrengt.

De hier ter sprake gebrachte indicaties vormen overigens een hoofdstuk apart in de discussies. Veel tegenstanders van abortus willen wel zo ver gaan dat de bestaande mogelijkheden met één of meer van de genoemde indicaties worden uitgebreid. Voorstanders stellen daar tegenover dat met een dergelijke maatregel alleen de meest schrijnende gevallen geholpen zijn, maar dat het probleem er niet wezenlijk mee is opgelost. Zij berekenen dat hiermee hoogstens vier procent van de aanvraag gehonoreerd zou kunnen worden⁸ en dat de misstanden die voortvloeiden uit de praktijk van de indicatiestelling er groter bij zouden kunnen worden.

Onderzoek in Zweden waar deze indicaties wettelijk zijn vastgesteld toont ook aan dat bij de indicatiestelling ernstige fouten werden gemaakt. Onderzoek onder vrouwen wier verzoek om abortus was afgewezen en hun kinderen, demonstreert dat zich in een groot aantal gevallen toch ernstige psychische en sociale moeilijkheden voordoen die door de beoordelaars op het moment van de aanvraag niet voorzien waren.⁹

7. Door afschaffing van het abortusverbod zal het niet meer mogelijk zijn dat artsen die uit eerlijke overtuiging hulp bieden aan ongewenst zwangere vrouwen in de gevangenis terechtkomen of in hun handelen door de vrees daarvoor geremd worden

Het aantal artsen dat op grond van overtreding van het abortusverbod een veroordeling heeft gekregen is de laatste jaren gering geweest. Niettemin wordt gesteld dat het verbod toch grote invloed heeft op het optreden van de arts. Uit vrees te veel in de aandacht van de justitie te vallen beperkt men zich aanzienlijk en worden vaak gevallen afgewezen waar men naar eigen opvatting liever hulp had geboden. Zoals al opgemerkt vormt dit ook een ernstige rem op de hulpverlening aan gevallen die volgens het vigerend recht wel voor behandeling in aanmerking komen. Dit alles speelt des te sterker omdat bij veel artsen de misvatting leeft dat abortus strikt genomen in alle gevallen verboden is maar slechts informeel getolereerd wordt in bepaalde gevallen. Die situatie is ook ingewikkeld. In het wetboek staat zwart op wit dat abortus verboden is en dat de arts die het verbod overtreedt gevangenisstraf en ontzegging van zijn bevoegdheid te wachten staat. Slechts met veel juridisch vernuft kan worden uitgelegd dat abortus op medische indicatie toch niet strafbaar is. Officiële afschaffing van het verbod zal alle onzekerheid wegnemen.

8. Afschaffing van het abortusverbod kan het welzijn van kinderen ten goede komen

Dit vormt een van de belangrijkste argumenten van de voorstanders. Uitgaande van het primaat van de kwaliteit van het bestaan wijzen zij erop dat de kansen op een gelukkig leven voor ongewenste kinderen aanmerkelijk kleiner zijn dan die voor gewenste kinderen. Zoveel kleiner zelfs dat vaak maar beter voorkomen had kunnen worden dat die kinderen geboren waren.

1 Afschaffing van het abortusverbod zal het aantal kinderen dat wordt geconfronteerd met ouders die het niet of maar gedeeltelijk accepteren drastisch verminderen.

Het is bekend dat een afwijzende houding van de ouders tegenover het kind meestal ernstige

ontwikkelingsstoornissen met zich meebrengt. Voor zover het openlijke afwijzing betreft ligt dat ook voor de hand. Even ernstig, zo niet ernstiger zijn de gevolgen van ambivalentie in de houding van de ouders tegenover het kind; als de ouders het kind de ene keer aanhalen en de andere keer afstoten of hun afkeer van het kind voor zichzelf willen ontkennen door zich over-affectief te betonen. Er is op dit punt vrij veel wetenschappelijk onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat deze kinderen meestal maar een hoogst gebrekkige zelf-acceptatie ontwikkelen en dat ook de ontwikkeling van hun geweten vaak achterblijft.¹⁰ Ook zijn verbanden met vatbaarheid voor schizofrenie aangetoond.¹¹

Het ligt voor de hand dat kinderen van moeders die het kind eigenlijk niet wilden, beduidend minder acceptatie zullen vinden. Onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen die geboren zijn na een afgewezen verzoek om abortus bevestigt dit. Vergeleken met een a-select gekozen groep kinderen bleken zij in hun levensloop bijna tweemaal zo vaak psychiatrische hulp nodig te hebben gehad, bijna tweemaal zo vaak met de kinderrechter in aanraking te zijn geweest, en meer dan driemaal zo vaak met de strafrechter. Hun affectieve ontwikkeling bleef ook beduidend beneden de maat. Bovendien vertoonden zij meer leermoeilijkheden. Hun scholingsniveau bleek als gevolg daarvan ook lager. Zij bleken in hun jeugd ook aanmerkelijk meer onzekerheid te hebben ervaren, meer moeilijkheden in het gezin, meer uithuisplaatsingen enz.¹²

Door tegenstanders wordt nauwelijks ontkend dat de kansen voor ongewenste kinderen slechter liggen. Zij werpen echter tegen dat dit geen wet van Meden en Perzen is. Dat men nooit met absolute zekerheid kan voorspellen of een kind gelukkig zal worden of niet en dat derhalve steeds het risico bestaat dat een gelukkig leven in de kiem wordt gesmoord. Voorstanders op hun beurt plegen dit niet te ontkennen, maar stellen daar tegenover dat dit probleem zich bij vrijwel iedere beslissing voordoet en dat het alternatief is Gods water over Gods akker te laten lopen.

2 Afschaffing van het abortusverbod kan ook in andere zin de omstandigheden waaronder kinderen opgroeien verbeteren.

Voorstanders wijzen voor wat dit betreft in de eerste plaats op het kind van de oudere getrouwde vrouw die al enige kinderen heeft en het kind niet wenst omdat zij het niet aan kan. Zoals gezegd staat deze problematiek bij de meeste ongewenste zwangerschappen centraal. Het ligt voor de hand dat deze kinderen minder kans maken op een zorgvuldige en intensieve opvoeding. In de tweede plaats wordt gewezen op het kind van de ongehuwde moeder. Deze kinderen groeien grotendeels op in een onvolledig gezin. De nadelen daarvan zijn bekend.

Tenslotte wordt in dit verband ook vaak het bekende argument uit de discussie over de anti-conceptie naar voren gebracht; het argument dat beperking van het kindertal ten goede komt aan de kinderen die er al zijn. De ouders kunnen dan meer aandacht aan hun opvoeding besteden, meer geld aan hun opleiding besteden enz.

9. Afschaffing van het abortusverbod kan het welzijn van de ouders ten goede komen

1 Met de afschaffing van het abortusverbod wordt een beletsel weggenomen tot zelfbeschikking.

De redenering is als volgt: in onze maatschappij wordt het recht van zelfbeschikking een hoge waarde toegekend. Er wordt naar gestreefd iedereen zoveel mogelijk de vrijheid te laten zijn leven in te richten zoals hij wil. Het geldt zelfs als een deugd dat men zijn leven met zorg vorm geeft.

Een van de middelen die voor het realiseren van die zelfbeschikking noodzakelijk

zijn is abortus. Het is een noodrem voor het geval andere middelen gefaald hebben. Het abortusverbod frustrleert derhalve de mogelijkheden tot zelfbeschikking, en is daarmee strijdig met een van de centrale waarden in onze maatschappij.

Deze redenering komt ook voor in een variant. Het 'emancipatie-argument'. Er wordt dan gesteld dat de kansen op zelfbeschikking voor vrouwen onder meer daarom zoveel kleiner zijn gebleven omdat vrouwen gedoemd zijn kinderen te krijgen en te verzorgen; ook als zij dat liever niet willen. Omdat het abortusverbod vooral de vrouwen treft, en de mogelijkheden van vrouwen toch al zo gering zijn wordt afschaffing van het verbod bepleit. In zijn meest extreme vorm openbaart dit argument zich in de 'Baas-in-eigen-buik' slogan. Deze slogan geniet overigens meer bekendheid dan erkenning. Letterlijk genomen betekent het dat de arts die de ingreep moet verrichten geen enkele zeggenschap zou hebben.

2 Afschaffing van het abortusverbod kan vooral vrouwen grote ellende besparen.

Voorstanders plegen het leed van vrouwen die ongewenst zwanger zijn breed uit te meten. Voorbeelden te over. De situatie van vrouwen die een ongewenste zwangerschap hebben uitgedragen staat vaak minder in de aandacht. Merkwaardig, want het betreft hier een minstens even ernstige situatie. De zwangerschap duurt tenslotte maar negen maanden. De gevolgen van een ongewenst kind strekken zich over het hele leven uit. Er is op dit punt enig onderzoek gedaan. Het bleek daarbij dat de meeste vrouwen van wie een verzoek tot abortus is afgewezen aanvankelijk grote moeilijkheden hebben zich aan te passen aan deze situatie. Een groot aantal vertoont psychische moeilijkheden. Een kwart zelfs tamelijk ernstig⁴X

3 Afschaffing van het abortusverbod kan voorkomen dat mensen belast worden met taken en verantwoordelijkheden die zij niet of nauwelijks kunnen dragen.

De oorzaak van de psychische moeilijkheden die ouders van ongewenste kinderen ervaren ligt niet alleen in een doorkruising van eigen wensen. Een van de oorzaken is vaak het onvermogen de taak te vervullen die men ongewild opgedragen gekregen heeft. De taak is dan het opvoeden van een kind. Er zijn veel factoren die het vermogen om kinderen goed op te voeden beperken. Onder meer de fysieke en psychische constitutie. Dit geldt vooral de oudere getrouwde vrouwen die al enige kinderen hebben.

Zoals al gezegd: de grootste groep. Verder maakt het beroep dat men uitoefent het grootbrengen van kinderen vaak onmogelijk. Soms, opvattingen over de zinvolheid van voortplanting. En ook indirect nog de wensen die men koestert. Het 'kunnen' opvoeden staat niet los van het 'willen'.

Mensen die een kind niet wilden, zijn daardoor alleen al vaak minder goed in staat om het groot te brengen. Voorstanders van abortus wijzen erop dat het onjuist is om mensen te belasten met een taak en verantwoordelijkheid die zij niet kunnen dragen. Niet alleen om wille van hun kinderen, maar ook om hen het leed van eigen falen te besparen.

4 Afschaffing van het abortusverbod scheidt mogelijkheden voor een vrijere beleving van de seksualiteit.

Het is bekend dat seksuele expressie van belang is voor de psychische gezondheid van de mens. Het is ook bekend dat de anti-conceptie een vaste foutenmarge heeft. Noch de middelen, noch de gebruikers zijn volmaakt. Voorstanders bepleiten ook op grond van deze overwegingen afschaffing van het abortusverbod.

10. Afschaffing van het abortusverbod vormt het sluitstuk op het instrumentarium voor de geboorteregeling en is daarmee van groot belang in de strijd tegen de overbevolking

Het probleem van de overbevolking vormt een discussie apart. Het heeft geen zin die discussie hier te behandelen. Laat ik volstaan met de vrij algemeen aanvaarde conclusie dat de overbevolking een urgent probleem is dat actief bestreden moet worden.

Tot zover dit overzicht van de meest belangrijke argumenten in de discussie. Nu nog enige opmerkingen over de discussie in het algemeen.

Aard van de discussie

Dit overzicht kan de indruk wekken dat de discussie over abortus op hoogst verstandelijke wijze gevoerd wordt. Helaas is dat niet het geval. De praktijk van de discussie wordt gekenmerkt door emotioneel en onzorgvuldig denken. De laatste tijd is echter een gunstige trend waarneembaar. De discussie krijgt een steeds wetenschappelijker karakter. Een symptoom van de afbraak van het taboe op abortus. Men begint er systematisch over na te denken.

Het wetenschappelijk onderzoek heeft zich vooral gericht op de praktijk van de abortus. Op de feitelijke gevolgen van het verbod en op de gevolgen die afschaffing ervan met zich meebrengt. De resultaten van dat onderzoek zullen dan ook een grote rol spelen bij komende beslissingen.

Een waarschuwing is echter op zijn plaats. Geen van de tot nog toe verrichte onderzoekingen is methodologisch volmaakt. Vrijwel alle onderzoek is verkennend van karakter. Absolute zekerheid over de juistheid van de uitkomsten bestaat derhalve niet.¹⁴ Niettemin zullen we ons bij het nemen van beslissingen toch sterk op de resultaten van die onderzoekingen moeten verlaten. Want wat de beperkingen van die onderzoekingen ook zijn, zij bieden altijd nog een beter beeld van de situatie dan onze subjectief gekleurde individuele waarnemingen waarvan we het anders zouden moeten hebben.

Verloop van de discussie

Het is duidelijk dat de voorstanders momenteel aan de winnende hand zijn. Volgend jaar, of op zijn hoogst binnen enkele jaren zal de afschaffing van het abortusverbod een feit zijn. Hoe komt dat? Hebben de oude tegenargumenten hun kracht verloren? Gedeeltelijk, dacht ik, maar niet helemaal.

Een deel van de tegenargumenten is inderdaad weerlegd. Met name de argumenten die empirisch op hun houdbaarheid getoetst konden worden. Andere argumenten zijn genuanceerd, maar niet geheel verdwenen. Dat geldt vooral voor het meest belangrijke tegenargument. Het 'abortus-is-moord' argument. Dat dit argument nog een deel van zijn kracht heeft behouden blijkt onder meer uit het feit dat veel voorstanders weifelend staan tegenover abortus bij zwangerschappen van langer dan drie maanden.

De oorzaken van de winst van de voorstanders moeten dan ook eerder bij de argumenten vóór gezocht worden. Waarom hebben de argumenten vóór abortus de laatste tijd zo aan kracht gewonnen? Om twee redenen dacht ik: ten eerste is onze kennis van zaken groter geworden en ten tweede is de situatie veranderd. Wat betreft de kennis van zaken: we weten nu gewoon beter wat de feitelijke gevolgen van het abortusverbod zijn. Het onderzoek heeft ons geleerd dat het verbod de abortus maar zeer ten dele heeft kunnen onderdrukken en dat het een vloed van onbedoelde en onwenselijke consequenties met zich heeft meegebracht. En we weten ook dat abortus weinig met zedeloosheid te maken heeft. Dit heeft een aantal argumenten vóór afschaffing van het verbod opgeleverd, en het belang van enige andere onderstreept.

Wat betreft de verandering van de situatie zijn er twee ontwikkelingen. Ten eerste is men momenteel minder geneigd ongewenste zwangerschap als een gegevenheid te accepteren.

Zoals al eerder gesteld is dat het logisch gevolg van de positieve houding ten aanzien van geboortebeperking die zich gedurende de laatste decennia ontwikkeld heeft. Een ontwikkeling die ook bewust gestimuleerd is. Ten tweede is handhaving van het abortusverbod ook voor mensen die niet ongewenst zwanger zijn minder vanzelfsprekend geworden, doordat de normen waarin het verbod verankerd lag veranderd zijn. Om een paar van de normen te noemen: het zelfbeschikkingsrecht van de mens krijgt steeds meer de nadruk, voor de vrouw zijn andere rolpatronen gangbaar geworden dan alleen die van het moederschap en er wordt meer belang gehecht aan een zorgvuldige opvoeding van het kind. Effectuering hiervan wordt door het abortusverbod belemmerd. Gevolg was dan ook dat met de ontwikkeling van die nieuwe opvattingen groter gewicht werd toegekend aan de argumenten vóór afschaffing van het abortusverbod.

Noten

- 1 Abortus Provocatus, Literatuurrapport nr. 1. Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO) Zeist 1970 blz. 3.
- 2 Treffers, P. E. Abortus Provocatus en Anticonceptie, Haarlem 1965.
- 3 Nisso o.c. blz. 5.
- 4 Peel J. en Potts, M. Textbook of contraceptive practice. Cambridge 1969.
- 5 Treffers o.c.
- 6 Rapport van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie, afdeling Psychiatrie, Utrecht 1969.
- 7 VARA-enquête onder huisartsen. Hilversum 1967 Intromart.
- 8 Hardin, G. History and Future of Birth control, in: Perspectives in Biology and Medicine. 1966, vol. 10 nr. 1.
- 9 Höök, K. Refused abortion: a follow-up study of 249 women whose applications were refused by the National Board of Health in Sweden. Acta Psychiatrica Scandinavica 1963 vol. 168.
- 10 Secord, P. F. and Backman, C. W. Social Psychology, deel V, New York 1964.
- 11 Krech, D. Crutchfield, R. S. en Livson, N. Elements of Psychology blz. 780. New York 1969.
- 12 Forsmann, H. and Thuwe, I One hundred and twenty children born after application for therapeutic abortion refused. Acta Psychiatrica Scandinavica 1966 vol. 42, nr. 1 blz. 77-88.
- 13 Höök, o.c.
- 14 Chabot, B. E. Over argumenten voor en tegen abortus provocatus. Amsterdam 1968.

* Drs. Veenhoven studeerde sociologie aan de Nederlandse Economische school te Rotterdam en studeerde in 1969 af, met als specialisatie bestuursociologie. Hij is thans werkzaam als wetenschappelijk-medewerker binnen de vakgroep Sociale Psychologie in de Sociale Faculteit van diezelfde Hogeschool.